

Ajánlom Porzót

Ráday Mihály

A Fekete Sas kiadó ismét kiadja Ágai Adolf halhatatlan klasszikusát, az Utazás Pestről – Budapestre című időutazást. Hátha nincs még meg valakinek. Ráday Mihálynak persze réges-régen. Ha nem is bő száz éve, amikor először olvashatták a város szerelmesei. A kiadó őt kérte fel, hogy írjon előszót a kötethez. Rövidítve itt, teljes terjedelmében Porzó régi-új könyvében olvashatják.

Időről időre előfordul, hogy valaki megkérdezi, mely történelmi korban szerettem volna élni, ha ezt szabadon választhattam volna meg? Mindig azt feleltem, körülbelül úgy születnék, hogy – még nem katonaköteles fiatalelként – gyerekfejjel megélhessem 1848 idusát, s legszebb férfikorom azokban az évtizedekben teljesedjék ki, amikor az

ország és benne a főváros a legtöbbet fejlődött, úgy az 1860-as évek és az I. világháború között. Pontosan ezt a kort kapta ajándékba a sorstól e könyv szerzője, Porzó, vagyis Ágai Adolf!

Március 15-e alig múlt pár nappal, amikor ezeket a sorokat írom 2017-ben. A magyar polgári forradalom és szabadságharc

ünnepnapja és egész története fontos számomra, televíziós műsorokat, könyveket is csináltam, hogy megszerettessem másokkal is, amennyire csak lehet. És most itt van előttem ez a könyv, amely már a legelején leköt, olyan érdekesen meséli el azt a fantasztikus napot, ahogyan erről senki másnál nem olvashatunk. Ágai Adolf mindössze 12 éves volt akkor! Az ő elbeszéléséből olyan részletek kerülnek elő, amikről a szónokok ünnepi beszédeiben aligha eshet szó. „Uraim! Hát ha egyszerre csak hárman beszélnének?” – kiáltott fel Pálffy Albert a Pillvax kávéházban, amikor Vasvári Pál felmászott a teke (billiárd) asztalra, s „mellé szegődött egy szép szőke legény, kékszemű és csengő, édes hangú: a Jókai Móríc”, s már semmit sem lehetett megérteni a lelkes márciusi ifjak mondataiból.

Szerzőnk maga is egyike volt azoknak, akik a törődött, könnyező Táncsics kocsiját húzták át Pestre, s mert a Károly-laktanyában megruházták a katonák, Ágai úgy emlékszik, hogy „az első vércsöpp, mely 1848-ban a haza védelmében elfolyt (...) az én orromból csepegett alá.” Ott volt aztán 1849-ben „az Új-épület és a Lutzenbacher farakásai között”, amikor ott kivégezték a magyar miniszterelnököt, Batthyány Lajost.

Vannak – természetesen – végig a könyvben olyan mondatok, melyekkel a mának is üzen a szerző – akaratlanul is. Csak a példa kedvéért. A Várban „lakik a király öccse aranyos palotában, az urak meg három-négyemeletes házban: ki mentül nagyobb úr, annál magasabban.”

1907-ben hunyt el Podmaniczky Frigyes, „Budapest vőlegénye”, ahogy Krúdy Gyula nevezte őt. Érdekes a dátumok összecsengése: abban évben fejezte be és adta ki Porzó ezt a könyvet, melynek reprint kiadását tartja most kezében az Olvasó. Az egyik tette dolgát az Andrássy Gyula miniszterelnöksége idején, az 1873-ban egyesített Budapesten már három évvel korábban, 1870-ben létrehozott Fővárosi Közmunkák Tanácsa élén, a másik meg megírta, mi minden történt itt abban az időben, amikor – (átvéve dőlt, avagy kurzív betűt is) idézem Ágait,– „dicstelen kicsi német városból vált az országnak fényes, magyar székes fővárosává.”

Ágai Adolf egy kisváros, Bács-Kiskun megyei Jánoshalma szülőtte, ahol az Egészségházon tábla őrzi emlékét. (Azt a házat, ahol született, már lebontották.) Nagykőrösön volt középiskolás, ahol – többek között – Arany János és Szász Károly is voltak tanárai. Bécsben szerzett orvosi diplomát, majd Pesten lett gyerekorvos. Már 18 éves korában jelentek meg írásai a Hölgyfutár-

ban. A Kiegyezés évében, vagyis éppen 150 éve alapította a Borsszem Jankó című rop-pant sikeres és népszerű vicclapot, melynek néhány figurája, mint például Mokány Berci, Mihászna András, Kraxelhuber Tóbiás a hétköznapi nyelvben is ismert és használt elnevezésekké vált – emberek jellemzésére. A Kisfaludy Társaság már 1877-ben tagjával választotta irodalmi munkásságáért. 1836. március 31-én született szerzőnk 1916. szeptember 22-én fejezte be igen gazdag és érdemdús pályafutását Budapesten.

Idézek tőle ismét, egy részletet abból a fejezetből, amely a Zugligetről és a Svábhegyről szól, arról, milyen szőlész volt Jókai, s hogyan látogatták meg őt Eötvös Károllyal. *„Egy-másra szabadítottuk őket. A két pompás mesélő régi dolgokkal hozakodott elő. Egyik a másikat emlékezteté: 'Tudod-e még?' 'Jut eszedbe?' S tellet kedvünk a legszínesebb emlékrájokban, (...) Jókai hallgatónak jobb mint Eötvös. Amaz csak a magáén mulat. Deák Ferenc legyen az az adomázó, akin Eötvös megnevet. Vagy Jókai...”*

És akkor Ágai még meg sem szólalt! – tethetjük hozzá. Hiszen ez a könyv csupa-csupa anekdota, adoma az ugyancsak „pompás mesélő” tollából. Ha mai szóhasználattal mondanánk: Porzó remekül sztorizik! Remek – például –, ahogy leírta, micsoda élet zajlik a Gránátos utca és az Uri utca (Ma Városház utca és Petőfi Sándor utca) között megépült Főposta (melyet éppen most, 2017-ben építenek át szállodává) postai szolgáltatást nyújtó ablakok szegélyezte, mindkét utcára nyíló, hosszú belső folyosóján! De ilyen minden, amit az utcák és bérház-udvarok jellegzetes figuráiról ír, olyanokról, mint a targoncás, hordár, lámpagyújtogató, tűzoltó, cipőtisztító, perces, „olajos, fenyvesmadas tót”, a lutrit is áruló kucebér, a rikkancs vagy éppen a házaknál a munkát elvégző favágó.

A névmagyarítás tévedéseiről is szó esik a kötetben, miként lett a személyneveket viselő Karpfenstein utca neve Pontykő és Grossfeldergasse Nagymező utca... Ez utóbiban lakott a szerző, s ugyanúgy panaszkodik az állandó zsvajgásra, mint azok, akik a Király utca környéki terésvárosi és erzsébetvárosi „buli-negyeddé” lett utcákban élnek manapság!

Az Ágai Adolf által leírt időszakban tevékenykedett – például – Bókay János, megszületett a gyerekkórház, lett árva-ház, állatkórház, s nagy szerepet kapott a Vöröskereszt. Szenczáción leírást kapunk a Nagyvághóhid (ma a Soroksári út partján üresen pusztuló) épületegyütteséről, s az ott folyó – nem éppen érzékeny lelkületűeknek nézni való – munkáról. Az Állatkert akkori világáról színes elbeszéléséből tud-

juk meg a legérdekesebbeket, állatokról, ápolókról meg az építményekről. Remek leírások a fürdőváros életéről, a Központi Tejcsarnokról, mint „a főváros szoptatós dajkájáról”, aztán a színházakról és mulatókról, zengerájokról, a kávéházak városáról – a szerző kritikus szemüvegén át. Az „öblögető”, pózoló Nemzeti színházi vezető-színész, *Lendvay Márton* éppúgy megkapja a magáét, mint az éjszakai élet ismertebb figurái. Egy részlet ez utóbbiból: *„Az afféle mulató helyek anya-intézete Budapesten a 'Kék macska', melynek nagyobb volt a híre külföldön, mint Petőfinék, a tokaji bornak, magyar lónak, sőt még a tiszta-ujlaki bajuszpödrőnek, pedig ez utóbbival mindenütt kedveskedtek nekem, az Arany-szarvótól az északi fokig. Jártak is csodájára e karmos állatnak. Helyébe azonban inkább oda illett volna a kék dísznő. Ami a 'dalcarnok'-ban elhangzott, az nem volt nyávogás, az rőfögés volt, még pedig olyan, hogy a dragonyos káplár is bele pirulhatott...”*

Épülnek az újabb hidak, s aggódik, hogy a Margitsziget már *„összeforradva a híddal, megfosztva boldog és büszke önállóságától, bele esik a nagyváros forgatagába. Félő, hogy maholnap utcákra szabdalva, az a bizonyos 'rohamos fejlődés' ki fogja irtani onnan a fák egy részét...”* Az, hogy a könyv megjelenése után 110 évvel ez a veszély fenyegeti majd Európa első tervezett városi közparkját, a Városligetet, igazán nem juthatott akkor szerzőnknek még eszébe sem...

Olvashatunk a kiskörúti Orczy-ház bontásáról, az Erzsébet tér melletti „Akvárium”, s korábban leaszfaltozott parkoló helyén éppen akkor épülő Marokkó-udvarról, a most éppen szállodává átépülő díszes belvárosi ház, a „Párisi-ház földött utca üvegtejéről”.

Egy idézet idencitálásának nem tudok ellenállni, amely az eredetileg a Vár vízellátását szolgáló gépház számára épült Várkert Kioszkról szól: *„Mint a nagy gót és bizanctemplomok kiszögellésein a régi mesterek apró tréfákat eresztettek meg, Ybl is a rengeteg épülettömegbe tartozó vízemelő-gép kiértőjén is megeresztette tréfalkozó kedvét: az aranyhímes kiértőbe ablakokat nyitott. Ki-kidugva gomolyos fejét, nézzen még egyszer az a füst az ablakon, mielőtt szétfoszlik a levegőben.”*

És még egy „korszerűsítésről” a színes szavak tengeréből: *„Még híre sem volt Pest-Budában a gázvilágításnak, mikor a Nemzeti Színház már éveken át alkalmazta. Valahol a Ferenczvárosban szűrték és tömlőkben hozták el a Kerepesi útra. Rettenetes egy találmány volt! Világító ereje a pislogáson túl nem terjedt, bűze azonban elhatott*

Ó-Budáig, ha a világozság lohadni kezdett, hátul az udvarban valaki rálépett a tömlőre, mint orgonataposó a fujtatóra, s aztán megint vetett egy kis lobot. De az élesztett lánggal együtt kipőffent a megszaporodott émeilytő szag is. Az édes Melinda sirlalmán nemcsak a szívüink facsarodott el, hanem az orrunk is.”

Ágai vérbeli pesti volt, mint a kitűnő „tárcanovellák” írásában is kiváló kései utódja, a nemrégiben élete delén elment *Bächer Iván*, aki aztán – nem úgy, mint Porzó – mégse ment át a Margit hídon, és „Megyek Budára” címmel 2010-ben megjelent kötetében a Duna balpartján szerzett élményeit adta közre. Ágai Adolf egy évszázaddal korábban kifejtette, mennyire nem szereti Budát, s nem is érdekli igazán. Ő átment – persze, s olyan színesen írt a „szakállasodott” Gelérthegyről, a Zugligetről, Jókai kertjéről a Svábhegyen, s a dombról „lebőgő marhák-ról”, hogy élvezet elolvasni.

Visszaterve Pestre, nagy szeretettel írt a Duna-korzó életéről, s gondolatban megtervezett egy másikat, még egy sétateret, melyet tréfából el is nevezett Porzó korzónak... De ott van a város másik új korzója, mely összeköti az Erzsébet teret a Városligettel, s fakockás burkolatán a lovak patái nem keltenek nagy zajt, nem zavarják a lakókat és a sétáló embereket sem.

Több évszakon és több fejezeten át sétál végig az Andrássy úton Porzó, s az építészeti kérdésekben hol vitatkozó, hol elismeréssel szóló szerző leírása étellel teli világot tár elénk: a budapesti nép „belakta” az átalakulóban, fejlődésben lévő nagyvárosnak ezt a fontos területét is.

Az „Idegenek Budapesten” című fejezetben írt arról is, hogy a város – mai kifejezéssel élve – nem volt turisztikai desztináció. Bár *„járt itten sok egyéb idegen, sőt némelyike évekre vagy akár örökre telepedett le közénk.”*

„Ezerhét százát irtanak a nyolczvanöt elé, hogy magyarországi útját szekéren tette meg Pozsonytól Szebenig” Johann Lehmann, s „városunkról, melynek akkor 13 ezer lakosa volt, míg Szegednek 24 ezer: Pest-Budáról elismeréssel szól. Művecskéje 110. lapján minden utasnak azt a jó tanácsot adja, hogy itt legalább is töltsön el egy napot, mert nagyon érdemes rá.”

Fejezzük is be e kis dolgozatot Ágai Adolf szavaival! *„Épüljünk, szépüljünk, tisztuljunk, emelkedjünk magunkért, s egyben megtaláltuk a módját, magunkhoz vonzani az idegent, hogy lássa és méltányolja törekvéseinket.” „Mondhassa el az idegen, ha közénk jön (...) bárha prózában is: Mily szép, mily tiszta, mily egészséges, mily kellemes, mily európai s mily magyar ez a Budapest!” ●*